

*Мацевко Т. М., кандидат психологічних наук, снс,
начальник НДВ НЦ Сухопутних військ Академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів)*

ОБГРУНТУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ГОТОВНОСТІ ОФІЦЕРІВ-ІНСТРУКТОРІВ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА ПРОГРАМОЮ “БОЙОВОЇ СИСТЕМИ ВИЖИВАННЯ ВОІНА”

В статті обґрунтовуються критерії та показники готовності офіцерів-інструкторів до здійснення ефективної підготовки за програмою “Бойової системи виживання воїна”. При розробці критеріїв оцінювання інструкторів розглядається їх спеціально-професійна компетенція через особистісно-професійну, методичну та управлінську види компетентностей, що розкриваються за системою критеріїв.

Ключові слова: офіцери-інструктори, готовність, критерії оцінювання, система виживання.

В статье обосновываются критерии и показатели готовности офицеров-инструкторов к осуществлению эффективной подготовки по программе “Боевой системы выживания воина”. При разработке критериев оценивания инструкторов рассматривается их специально-профессиональная компетенция через личностно-профессиональную, методическую и управленческую виды компетентностей, которые раскрываются системой критериев.

Ключевые слова: офицеры-инструкторы, готовность, критерии оценивания, система выживания.

Аналіз ведення бойових дій в сучасних конфліктах, показує, що вони відзначаються як високо інтенсивні, швидко плинні з різкою змінною тактичної обстановки і мають переважно локальний характер. Такі особливості вимагають, як від військовослужбовців підрозділів спеціального призначення, так і від особового складу інших бойових підрозділів збройних сил, вміння виконувати найрізноманітніші завдання в найкоротші терміни та з максимальною ефективністю у найскладніших бойових умовах.

Найчастіше мова йде про дії нечисленних груп в різних географічних і кліматичних умовах. В даному випадку, успіх виконання поставлених завдань та досягнення переваги на полі бою, залежить від результатів дій кожного бійця окремо, його усебічного забезпечення, загальнофізичної, тактичної та спеціальної підготовки.

Підготовка військовослужбовців до таких дій являє собою єдиний процес їх навчання, виховання та розвитку як фахівців, у ході якого вони мають опанувати знаннями, навичками та вміннями, розвинути професійно-важливі якості, що необхідні для виконання бойових завдань. Застосування елементів підготовки, що зведені у бойову систему виживання воїна та максимально наближені до реальних бойових завдань дозволяє усучаснити підготовку військовослужбовців, зробити її привабливішою, особливо, для військовослужбовців служби за контрактом.

Успіх підготовки за такою системою багато в чому залежить від офіцера-інструктора, який її проводить, бо вона

наповнена елементами екстремальних ситуацій, які супроводжуються підвищеним психологічним навантаженням і емоційним виснаженням тих, хто навчається.

Метою статті є обґрунтування системи показників ефективної діяльності офіцерів-інструкторів інтенсивної індивідуальної та колективної підготовки за програмою “Бойової системи виживання воїна” (далі БСВВ).

Проведений аналіз свідчить, що у збройних силах передових країн світу проблемі формування навичок виживання в екстремальних та бойових умовах при підготовці військовослужбовців та підрозділів приділяється значна увага. У відкритому доступі матеріали, що визначають питання виживання військовослужбовців, є по таким країнам як: США – FM-21-76 US ARMY SURVIVAL MANUAL (керівництво з виживання) [1], FM-3.05- SURVIVAL (виживання) [2], COMBAT SURVIVAL TRAINING (курс бойового виживання), Military SERE (військове виживання, ухилення, опір, порятунок), SERE Student handbook (підручник для студентів з виживання, ухилення, опору, порятунку) [3]; Великобританія – SAS SURVIVAL HANDBOOK (підручник з виживання спеціальної авіадесантної служби Великобританії) [4]; Росія – Програма інтенсивної общевойсковой подготовки (“курсы выживания”) [5], Учебник выживания спецназа ГРУ [6]. На наш погляд, вони певною мірою розкривають питання показників ефективної діяльності офіцерів інструкторів БСВВ, проте в них увага більше надається саме методиці підготовки особового складу до дій в екстремальних умовах фізико-географічного середовища та бою.

Такі умови вимагають від керівника занять:

- високого професіоналізму;
- наявність досвіду виконання завдань БСВВ;
- здатності приймати рішення та брати відповідальність на себе у нестандартних умовах;
- чіткого управління процесом навчання, як окремих військовослужбовців так і навчальної групи в цілому;
- зразковості у виконанні вправ і нормативів та “поведінки виживання” в цілому;
- повного забезпечення заходів безпеки;
- твердого володіння навичками корегування психічного стану.

Тобто, основою успішної підготовки військовослужбовців за програмою БСВВ є висока професійна компетентність офіцера-інструктора.

На нашу думку, **компетентність** – це прояв, якість і рівень засвоєння компетенції певної професійної діяльності. Компетенція визначається вимогами до фахівця, обсягом його професійних функцій, умовами професійної діяльності, уявленнями про цю діяльність, які сформовані у професійному середовищі. У освітній діяльності компетенція визначається через освітньо-кваліфікаційну характеристику фахівця і виступає як описова, ідеальна та прогностична модель його діяльності за професійним призначенням.

У використанні понять “**критерій**”, “**показник**”, “**рівень**” в основу було покладено їх трактування в енциклопедичній і спеціальній літературі, де критерій виражає мірило для визначення, оцінки предмета чи явища, ознаку, взяту за основу класифікації, за якою відбувається оцінка порівняння педагогічних явищ і процесів. Якісна сформованість, ступінь прояву критерію виражається в конкретних показниках і ранжується за відповідними рівнями. Критерій за своїм обсягом – поняття ширше, ніж показник, а останній, в свою чергу, теж характеризується рядом ознак. Показник служить типовим і конкретним виявом суті якостей процесу чи явища, що підлягає вивченню.

При розробці критеріїв оцінювання інструкторів (викладачів) інтегрованої системи бойової підготовки за типом БСВВ вважаємо за доцільним розкривати спеціально-професійну компетенцію за такими видами компетентностей:

1. Особистісно-професійну компетентність;
2. Методичну компетентність;

3. Управлінську компетентність, що розкриваються за системою критеріїв.

Основою для оцінювання підготовленості офіцера-інструктора є його особиста відповідність завданням БСВВ, здатність досягати високих результатів, сформованість комплексу нормативної поведінки за вимогами БСВВ і формування індивідуального стилю виконання цього виду професійної діяльності.

Особистісно-професійна компетентність – відповідність особистої підготовленості фахівця вимогам, що висуваються до діяльності з напрямку підготовки за курсом БСВВ. Критеріями за цією компетентністю пропонується вважати:

- знання з предметів БСВВ, які забезпечують успішне виконання завдань бойового виживання;
- навички та вміння застосування БСВВ у практичній діяльності;
- навички та вміння використовувати штатну техніку та озброєння, навчально-матеріальну базу для виконання завдань курсу БСВВ;
- зразковість – здатність забезпечити приклад під час виконання прийомів та вправ БСВВ у ході занять;
- психологічна та фізична готовність до дій, стійкість мислення в екстремальних ситуаціях;
- розвиненість особистісних професійно-необхідних якостей (винахідливість, гнучкість та швидкість розуму дисциплінованість, внутрішня зібраність, здатність корегувати внутрішній емоційний стан, мужність);
- бажання само розвитку та вдосконалення БСВВ.

Особливою вимогою до офіцера-інструктора, яка безпосередньо впливає на якість його подальшої професійної діяльності та є одним з визначальних оцінних критеріїв його професійної підготовленості виступає методична компетентність. Вона відображає його здатності доносити свої знання, навички, вміння, особистий досвід до тих, хто навчається, забезпечувати повне опанування ними навчальним матеріалом, формування у них позитивного ставлення до цього виду професійної діяльності.

Методична компетентність – відповідність підготовленості офіцера-інструктора вимогам педагогічно-наставницької діяльності з напрямку підготовки за курсом “Бойової системи виживання воїна”

Критеріями за цією компетентністю пропонується вважати:

1. Здатність досягати у навчанні

наочності, послідовності та доступності.

Наочність навчання сприяє появі у свідомості військовослужбовців конкретної уяви про дії, які вони мають виконувати при виконанні завдання. Цей критерій включає здатність офіцера –інструктора використовувати в процесі навчання різних технічних засобів. У цьому випадку в поняття “технічні засоби навчання” включені засоби натуральної, або природної, наочності, засоби образотворчої та словесно-образної наочності.

До засобів натуральної наочності належать бойові і навчальні зразки зброї, техніки, предмети екіпірування, спорядження та ін.

Засоби образотворчої наочності включають графічні засоби (плакати, малюнки, схеми, креслення, таблиці), демонстраційні (фільми, слайди) і засоби імітації (тренажери, навчально-імітаційні засоби, мішені тощо).

Словесно-образна наочність означає яскраві словесні описи бойових подвигів, подій і явищ, які розповідаються офіцером-інструктором в ході занять.

Послідовність у навчанні означає здатність офіцера-інструктора побудувати його за певною логічною схемою, що передбачає вивчення нового на основі засвоєного раніше. Послідовність в навчанні має бути взята за основу при розробці плану і програми підготовки, а також при складанні розкладу занять на тиждень. Теоретичні заняття, як правило, мають передувати практичним заняттям. Дії військовослужбовців відпрацьовуються за елементами, а потім у цілому. При цьому дотримується правило навчання “від простого – до складного, від окремих елементів – до цілого”.

Доступність навчання означає реальну можливість для військовослужбовця засвоїти весь навчальний матеріал у відведений час. Це означає, що оволодіння передбаченим програмою бойової підготовки навчальним матеріалом є посиленням для кожного фахівця. Навчальний матеріал по своєму обсягу складності, має строго відповідати рівню освіти, розумовому і фізичному розвитку військовослужбовців, а також часу, який відводиться на його вивчення. Недотримання цього принципу може привести до формальності в навчанні, зниженню успішності і шкідливо відобразитися на психічному стані військовослужбовця.

2. Володіння всіма формами і методами навчання БСВВ і вміле застосування їх на практиці. Офіцери, які навчають військовослужбовців за курсом БСВВ мають

досконало володіти всіма формами і методами навчання і уміло застосовувати їх на практиці.

Метод навчання – це сукупність прийомів впливу на військовослужбовців, за допомогою яких офіцер-інструктор передає їм знання, навички і уміння, формує в них необхідні розумові і фізичні якості.

Основними методами навчання військовослужбовців за курсом БСВВ є: усне викладення навчального матеріалу, показ (демонстрація), вправа (тренування), самостійна робота і практичні заняття.

При виборі того або іншого методу проведення даного заняття офіцер має виходити із характеру навчального завдання, змісту навчального матеріалу, рівня їхньої підготовки, наявності і стану навчально-матеріальної бази.

Методи навчання перебувають у нерозривному зв'язку з формами навчання, основними з яких є класні, польові, тактико-стройові, тактико-спеціальні заняття і тактико-спеціальні навчання.

3. Здатність досягати свідомої участі та активності тих, кого навчає. Досягнення свідомості й активності військовослужбовців потребує відповідної організації навчання, щоб вони самі переконувалися в необхідності вивчення предмету й оволодіння тим або іншим способом, прийомом. У процесі навчання слід домагатися ясного розуміння мети вивчення матеріалу, практичної значимості його свідомого засвоєння. Фахівці мають чітко розуміти, чому необхідно діяти так, а не інакше.

Активність тих, хто навчається, проявляється в ініціативному, творчому підході до вирішення навчальних завдань. Неодмінною умовою її досягнення є тверде знання предмету офіцером-інструктором, його висока ерудиція, а також максимально повне забезпечення занять навчальним і наочним приладдям.

4. Навички мотивування тих, хто навчається та корегування їх емоційними станами.

При проведенні підготовки за курсом БСВВ офіцер-інструктор має постійно підтримувати зворотній зв'язок з військовослужбовцями, вивчати їх, визначати складності у засвоєнні ними навчального матеріалу та формуванні професійно-важливих якостей. Володіння навичками до правильного вивчення військовослужбовця, здатністю мотивувати їх на удосконалення професійної майстерності є одним з необхідних критеріїв визначення професійної підготовленості офіцера-інструктора. Найбільш прийнятними методами вивчення військовослужбовців є: спостереження,

бесіда, аналіз результатів діяльності і узагальнення.

Безпосередньо з методичною компетентністю пов'язана й управлінська, яка характеризує здатності офіцера-інструктора дотримуватися вимог стійкого управлінського процесу в опануванні військовослужбовцями навчальної програми БСВВ.

Управлінська компетентність – відповідність підготовленості офіцера-інструктора вимогам діяльності щодо управління процесом навчання та формування військовослужбовців за курсом БСВВ.

Критеріями за цією компетентністю пропонується вважати:

- знання основних організаційних, планових і бойових документів з БСВВ;
- навички та вміння управління навчальною діяльністю тих, хто навчається щодо засвоєння БСВВ (визначення вихідного стану навчального процесу; визначення цілей та умов здійснення навчального процесу; прийняття рішення; постановка індивідуальних завдань; контроль);
- розвиненість організаційних та

лідерських якостей (здатність переконувати; здатність вести за собою; здатність гуртувати групу та направляти її на досягнення мети).

Виходячи із запропонованих компетентностей та критеріїв оцінювання офіцерів-інструкторів (викладачів) інтегрованої системи бойової підготовки за типом БСВВ, можна визначити, що для визначення дійсного рівня їх підготовленості необхідно буде застосовувати оцінну діагностичну систему, що має складатися з оцінок:

- за предметами курсу БСВВ;
- виконання вправ та нормативів за предметами курсу БСВВ;
- проведення пробних занять за предметами курсу БСВВ, а також враховувати результати професійної діяльності, та психодіагностичні дослідження розвинутої професійно-важливих якостей.

На наш погляд такі підходи дозволять ефективно готувати офіцерів-інструкторів, які будуть здатні на високому професійному рівні впроваджувати інтегровану систему бойової підготовки за типом БСВВ у навчально-бойовий процес підготовки частин та підрозділів Збройних Сил України.

Література

1. U.S. Army Survival Manual FM 21-76 - equipped to survive (tm) — [Електронний ресурс] Режим доступу до вид. : <http://www.equipped.com/fm21-76.htm>. — Назва з екрану.
2. FM 3-05-70: Survival (US Army Handbook) — [Електронний ресурс] Режим доступу до вид. : <http://www.demo.tizra.com/jto3u.htm>. — Назва з екрану.
3. Student handbook - ESEE Knives — [Електронний ресурс] Режим доступу до вид. : <http://www.eseeknives.com/SERE.Manual.pdf> — Назва з екрану.
4. Wiseman J. SAS Survival Handbook: How to Survive in the Wild, in Any Climate, on Land Or at Sea / Wiseman J. — HarperCollins, 2004. — 576 с. — [Електронний ресурс] Режим доступу до вид. : <http://www.fairchild.af.mil> — Назва з екрану.
5. Програма интенсивной общевоинской подготовки с курсом “выживания” (для военнослужащих принятых на военную службу по контракту) — [Електронний ресурс] Режим доступу до вид. : <http://ruc.podelise.ru/docs/index-508046.html> — Назва з екрану.
6. Баленко С. Учебник выживания Спецназа ГРУ. Опыт элитных спецподразделений / Сергей Баленко. — М.: Эксмо, 2010. — 768 с. — [Електронний ресурс] Режим доступу до вид. : <http://www.survivalbook.ru/biblioteka-vyzhivalshhika/uchebnik-vyzhivaniya-specnaza-gru-opyt-elitnyh-specpodrazdelenij> — Назва з екрану.

Matsevko T.M., Chief of the Scientific Research Department

BACKGROUND OF READINESS OFFICER-INSTRUCTOR OF MARTIAL TRAINING PROGRAM "THE COMBAT SYSTEM SURVIVAL WARRIOR"

In the article are criteria and indexes of readiness of officers-instructors are grounded to realization of effective preparation on the program “The Battle system of survival of warrior”. At development of criteria of evaluation of instructors their specially-professional competence are examined through personality-professional one, methodical and administrative types of competences, which open up the system of criteria. Going out from offered competences and criteria of evaluation of officers-instructors of the computer-integrated system of the combat training on a type BSVW, it is possible to define that for determination of actual level of their preparedness it is necessary it will be to apply the evaluation diagnostic system which must consist of estimations: after the articles of course of BSVW; implementation of exercises and norms is after the articles of course of BSVW; lead through of trial employments after the articles of course of BSVW, and also to take into account the results of professional activity, and diagnostic researches of development of professionally important qualities.

Keywords: officers-instructors, readiness, evaluation criteria, system of survival.